

siitä, että kansalaisilla on nykyään aikaisempaa paremmat mahdollisuudet muodostaa itsenäisesti, puolueista riippumatta, mielipiteitä poliittisesta toiminnasta. Kansalaisten kiinnostus politiikkaa kohtaan näyttää vuosien mittaan pikemminkin lisääntyneen. Nousiaisen mukaan kansalaiset ovat nyt uudella tavalla, aikaisempaa paremmin poliittisin resurssein tulossa mukaan poliittiseen elämään. Wibergin mukaan taas poliitikkoihin kohdistuva epäluottamus on terveen demokratian tunnusmerkki.

Edellä mainituista ja niihin liittyvistä teemoista on kootut Jaakko Nousiaisen ja Matti Wibergin toimittama kirja »Kansalaiset ja politiikka 1980-luvun Suomessa». Teoksessa on kuusi valtio-opillista artikkelia kansalaisten asemasta 1980-luvun politiikassa.

Kiinnittyminen poliittiseen järjestelmään

Professori *Dag Anckarin* mukaan keskustelua kansalaisten kiinnittymisestä poliittiseen järjestelmään tai vieraantumista poliittisesta järjestelmästä on käyty epämääräisesti, erittelemättä riittävästi sitä, mitä näillä käsitteillä oikein tarkoitetaan. Anckar selkiinntää keskustelua tarkastelemalla erikseen vieraantumista (1) yhteisöstä, (2) hallitsemistavasta ja (3) poliittisesta johtajistosta. Ahvenanmaalaiset separatistit voivat olla vahvasti kiinnittyneitä Suomen poliittiseen hallitsemistapaan ja poliittiseen johtajistoon, vaikka he samalla ovat vieraantuneita Suomen kansallisesta yhteisöstä. Kommunistit voivat olla hyvin kiinnittyneitä suomalaisen yhteiskuntaan ja samalla vieraantuneita sekä hallitsemistavasta että poliittisesta johtajistosta. Kokoomuslaiset voivat olla vieraantuneita maan poliittisesta johtajistosta siksi, että puoluetta ei ole pitkään aikaan kelpuutettu hallitukseen.

Mitä useammalla tasolla kansalaiset ovat kiinnittyneet poliittiseen järjestelmään, sitä stabiilimpi poliittinen järjestelmä tavallisesti on. Jos kansalaiset ovat vieraantuneita monilla eri tasoilla, järjestelmän stabiiliteetti heikenee. Mutta poliittisen kiinnittymisen ja stabiiliteetin välillä ei ole suoraviivaista yhteyttä. Jos kansalaiset eivät spontaanisti tue yhteisöään, hallitsemistapaansa ja poliittista johtajistoaan, voivat sorto, väkivalta ja erilaiset kontrollin muodot silti turvata järjestelmän stabiiliteetin.

Poliittinen luottamus

Matti Wiberg erittelee omassa artikkelissaan poliittisen luottamuksen käsitettä. Myös Wiberg murehtii sitä, että poliittisen luottamuksen käsitettä käytetään keskustelussa tavallisesti liian epämääräisesti, määrittelemättä täsmällisesti (1) kuka luottaa (tai ei luota), (2) keneen luottamus kohdistuu, (3) minkälaisissa asioissa luotetaan, (4) minkälaisilla perusteilla luotetaan ja (5) milloin luotetaan.

Empiirisen aineiston avulla Wiberg osoittaa, että suomalaiset luottavat poliitikkoihin paljon enemmän kuin esim. englantilaiset, ranskalaiset tai italialaiset. Suomalaisten luottamus poliitikkoihin näyttää tosin viime vuosina tasaisesti laskeneen. Tästä ei kuitenkaan ole lupa pää-

KANSALAISET JA POLITIIKKA 1980-LUVUN SUOMESSA.

Jaakko Nousiainen ja Matti Wiberg (toim.): *Kansalaiset ja politiikka 1980-luvun Suomessa. Turun yliopiston julkaisuja*. Sarja C, osa 57, Turku 1986. 145 s.

Viime vuosina on käyty vilkasta keskustelua kansalaisten roolista poliittisessa toiminnassa. Kansalaiset ovat, niin keskustelussa usein väitetään, kasvavassa määrin vieraantuneet politiikasta ja poliitikot kansalaisista. Väitetään, että kansalaisten mielipiteet eivät kanavoidu poliittiseen päätöksentekoon. Päätöksentekijät irtaantuvat yhä enemmän kansasta ja kansalaisten luottamuksen poliittiseen järjestelmään sanotaan heikentyneen jopa siinä määrin, että voidaan puhua poliittisen järjestelmän olevan kriisitilassa.

Eräät valtio-oppineet ovat kuitenkin esittäneet toisenlaisia tilannearvioita. Varsinkin professori *Jaakko Nousiainen* ja VTL *Matti Wiberg* ovat esittäneet puheenvuoroja, joiden mukaan kansalaisten kriittinen suhtautuminen poliittiseen elämään ei merkitse sitä, että poliittinen järjestelmä olisi kriisissä. Pikemminkin on kysymys

tellä, niinkuin julkisessa keskustelussa on usein virheellisesti tehty, että kansalaiset olisivat vieraantumassa politiikasta. Kansalaisten kiinnostus politiikkaa kohtaan on näet lisääntynyt. Epäluottamus poliitikkoihin kuuluuikin Wibergin mukaan terveeseen demokratiaan.

Vieraantuneisuus

Professorit *Olavi Borg* ja *Risto Sänkiäho* tarkastelevat poliittista vieraantuneisuutta. Artikkeleista käy ilmi, että 1960-luvun lopulta alkaneella keskitetyn tulopoliittisen päätöksenteon kaudella työmarkkinajärjestöjen ja puolueiden yhteydet jäsenistöön ja kannattajiin ovat muuttuneet. Keskitetyssä päätöksenteossa järjestöjohtajat ovat etääntyneet kansalaisista. Borgin analyysin mukaan tämä on lisännyt enemmän vieraantumista puolueista kuin työmarkkinajärjestöistä. Kansalaiset ovat ilmeisesti hylkääntä antamaan työmarkkinajärjestöille vapaamman valtakirjan asioitten hoitajana kuin puolueille.

Sänkiäho tarkastelee ihmisten koulutuksen, ammatin, iän, puoluekannan ja asuinpaikan vaikutusta vieraantuneisuuteen. Korkeasti koulutetut, samoin kuin johtavassa asemassa olevat ja toimihenkilöt näyttävät suhtautuvan selvästi skeptisemmin kansalaisten mahdollisuuksiin vaikuttaa vaaleissa ja puoluetoiminnassa kuin vähän koulutetut, maanviljelijät ja työväestö. Ilmeisesti johtavassa asemassa olevat ja toimihenkilöt luottavat enemmän muuntuyppisiin, yksilökeskeisempiin vaikuttamistapoihin, kun taas työväestö ja maanviljelijät käyttävät enemmän järjestötoimintaa vaikuttamisensa väylänä.

Vaaleihin liittyvä vallankäyttö on toki paradoksaalinen kysymys. Useimmissa tapauksissahan esim. eduskuntavaalin tulos ei mitenkään muuttuisi, vaikka joku yksittäinen äänestäjä jäisikin pois vaaliurnilta. Tässä suhteessa yksittäisellä äänestäjällä ei tavallisesti ole oikeastaan ollenkaan valtaa. Jos suuri määrä ihmisiä kuitenkin tällaisella perusteella jäisi nukkuvien puolueeseen, sillä voisi jo olla tuntuva vaikutus vaalitulokseen.

Asenteet

Dosentti *Pertti Suhonen* tarkastelee vuonna 1984 kerättyyn haastatteluaineistoon perustuen kansalaisten arvoja ja poliittista suuntautumista. Suomalaisten arvomaailmassa havaitaan Suhosen mukaan selvä vastakohtaisuus ihmisten henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen liittyvien arvojen ja yleisempien, ihmiskuntaa ja ihmisyyttä koskevien arvojen välillä. Miesten arvomaailma on selvästi itsekeskeisempi kuin naisten. Eroja on myös puolueiden välillä. Kokoomuksen, Keskustapuolueen ja SDP:n kannattajat korostavat keskimääräistä enemmän henkilökohtaisten tarpeiden tyydytystä ja vastaavasti SKL:n, SKDL:n ja vihreiden kannattajat keskimääräistä enemmän yleisiä arvoja. Mutta myös jokaisen suuren puolueen sisällä havaitaan naisten suuntautuvan miehiä enemmän yleisiin arvoihin. Mahtaakohan tällä olla vai-

kutusta siihen, että kansalaiset ovat vaaleista toiseen äänestäneet yhä enemmän naisia eduskuntaan.

Poliittiset markkinat

Tohtori *Kyösti Pekonen* analysoi kirjassa imagon merkitystä politiikassa. Artikkelissa tarkastellaan erityisesti vaalimainonnassa ajan mittaan tapahtuneita muutoksia. Vaalimainontaan on alettu laajemmin Suomessa harjoittaa vasta toisen maailmansodan jälkeen. Vielä 1950- ja 1960-luvuilla mainonta oli voimakkaasti puoluepohjaista. Esiteltiin puolueiden ohjelmia ja ideologiaa. 1960-luvulta alkaen poliittinen mainonta on muuttunut henkilömainonnaksi, jossa ideologiat, poliittiset toimintaohjelmat ja eturyhmiin sitoutuminen jää taka-alalle. Nyt ehdokkaita mainostetaan sillä, että he ovat 'kokeneita', 'voimamiehiä', 'tahtonaisia', 'erityisen rehellisiä' jne. Mainosten mukaan he ovat siis kaikkein kyvykkäimpiä edustamaan — mutta mitä edustamaan, mitä tekemään ja miten? Sitä mainoksissa ei kerrota.

Taloudellisten markkinoiden rinnalle on siis yhä selvemmin kehitymässä poliittiset markkinat. Pitäisiköhän kuluttajansuojaa poliittisillakin markkinoilla kehittää samaan suuntaan kuin taloudellisilla markkinoilla? Pitäisikö poliittisiin tuotteisiin liittää lakisääteiset tuoteselosteet ja pitäisikö kuluttajalla olla palautusoikeus?

HEIKKI PALOHEIMO